

І. К. ПАТРИЛЯК*

ВІЙНА В ТИЛУ ВОРОГА ОЧИМА ПАРТИЗАНСЬКИХ КОМАНДИРІВ

Партизанская война на Украине: Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941–1944 / Сост. О. В. Бажан, С. И. Власенко, А. В. Кентий, Л. В. Легасова, В. С. Лозицкий (рук.). – М.: Центрполиграф, 2010. – 670 с.

Роздумуючи над проблемою джерел у праці сучасного історика, відомий кембриджський професор Пітер Берк відзначав: “Найбільшими проблемами для нових істориків зазвичай є проблеми джерел і методів.

... Коли історики починають ставити нові питання про минуле, обирати нові “об’єкти” дослідження, вони мусять шукати нові джерела на доповнення офіційних документів”¹. І тут для наших західних колег є певна складність, оскільки знайти нові джерела з історії цивілізованої Європи або Північної Америки із їхньою, безперечно, більшою доступністю архівів, із вищим ступенем документованості нарративних джерел надзвичайно складно. Натомість для історика із пострадянського простору далеко не вичерпана робота навіть із “офіційними документами”, які побачили світ мало не століття тому, але продовжують залишатися засекреченими або взагалі були знищеними під час різноманітних “зачисток” архівних фондів. Тому нам, вочевидь, часто доводиться “йти від протилежного”, тобто використовувати звітну документацію, а також джерела особистого походження, як основні, а не додаткові матеріали.

З огляду на окреслену вище ситуацію, цілком очевидно, що будь-яка некупюрована публікація джерел особистого походження стає цінним помічником для вченого-дослідника. Особливо, якщо така публікація здійснена на високому рівні, має належне оформлення нау-

* Патриляк Іван Казимирович – кандидат історичних наук, доцент історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

ково-довідкового апарату, вагому вступну частину, примітки і коментарі.

Надзвичайно приємно відзначити появу на вітчизняному книжковому ринку підготовленого фахівцями із Центрального державного архіву громадських об'єднань України та Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.” збірника щоденників командирів радянських партизанських з'єднань, які діяли в окупованій вермахтом Україні впродовж 1941–1944 рр.

До речі, це не перше видання з тематики партизанського руху опору в Україні в роки Другої світової війни, підготовлене працівниками Центрального державного архіву громадських об'єднань України. В їхньому доробку є унікальне науково-довідкове видання “Україна партизанська 1941–1945. Партизанське формування і органи керівництва ними” (К., 2001). Цю працю, що вміщує матеріали про формування та діяльність УШПР, обласних штабів партизанського руху, партизанських з'єднань і окремих загонів, сміливо можна назвати першим і єдиним узагальнюючим виданням, що розкриває боротьбу в тилу ворога на території України. Також важко оминати увагою монографію “Війна без пощади і милосердя: партизанський фронт в тилу вермахту в Україні (1941–1944 рр.)” (автори А. Кентій і В. Лозицький; К., 2005), збірник документів “Від Полісся до Карпат. Карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака (червень-вересень 1943 р.): очима учасників, мовою документів” (К., 2005) тощо.

З одного боку, історія радянського партизанського руху в німецькому тилу – це тема, яку досліджують уже понад шістьдесят років, з іншого – вона завжди “нова”, завжди актуальна і цікава. Вивчення нових документальних пластів дозволяє свіжим поглядом подивитися на перебіг подій партизанської війни, звернутися до відтворення партизанського побуту, взаємин учасників партизанського руху, ставлення місцевого населення до партизанів тощо. Власне, щоденники командирів найбільших радянських партизанських з'єднань, що діяли на території України в роки Другої світової війни, є важливим джерелом з вивчення як макро-, так і мікроісторії партизанського руху. З їхніх сторінок постає складна, масштабна, почасти – жорстока картина становлення радянського Руху опору, формування перших партизанських груп, загонів і з'єднань; повсякденних боїв, рейдів, розвідувальних і диверсійних операцій, розстрілів; побутових проблем, взаємин із “центром”, нерідко внутрішніх конфліктів і суперечок.

Структура збірника включає кваліфіковану передмову, а також повні тексти щоденників С. А. Ковпака, С. В. Руднева, М. М. Попудренка, М. І. Наумова, М. І. Шукаєва, Г. В. Балицького, примітки-коментарі та список скорочень. Окремим блоком подані фотодокументи. Авторити-

упорядники усвідомлюють, що опубліковані ними документи носять “суб’єктивний характер”, проте слушно відзначають, що водночас вони “дають доволі реалістичне уявлення про багато епізодів бойової діяльності партизанів, часом містять неприємні та шокуючі для сучасного читача відомості про внутрішнє життя партизанських формувань, позастатутних стосунків партизанів, що, здебільшого, залишалось поза текстами офіційних документів або опублікованих спогадів”.

Цей збірник щоденників партизанських командирів дозволяє широкому колу читачів порівняти опубліковані в радянські часи їхні спогади з реальними записами, які робилися безпосередньо в період гарячої воєнної пори, не цензурувалися і не купюрувалися відповідними структурами.

До безперечних заслуг упорядників документального збірника, очолюваних відомим істориком-архівістом, директором Центрального державного архіву громадських об’єднань України, кандидатом історичних наук В. С. Лозицьким, слід віднести джерелознавчий аналіз щоденників, зроблений ними у передмові, а також подання детальних біографічних довідок не тільки про авторів щоденників, але й про більшість осіб, котрі згадуються в текстах документів.

На наше переконання, новоопубліковані партизанські щоденники стануть у нагоді не лише професійним історикам, які займаються вивченням Другої світової війни або історією партизанських рухів, але й широкому колу студентів, вчителів, учнів шкіл і гімназій, усім шанувальникам вітчизняної минувшини.

¹ Берк П. Нова історія: її минуле і майбутнє // Нові підходи до історіописання / За ред. П. Берка. – Друге укр. вид., уточнене і доповнене. – К.: Ніка-Центр, 2010. – С. 24.